

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש פרשת חיי שרה

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,
נא לשלוח בקשות למייל

pnineeh@gmail.com

פרשת חיי שרה

בראשית פרק-כג

{א} ויהיו חיי שרה. צריך לדעת למה אמר ויהיו ולא אמר כסדר האמור בכל הצדיקים ויחי אדם (ה' ג') ויחי שם (י"א י"א) או יאמר אלה שני כסדר האמור באברהם:

אכן יתבאר על דרך אומרם ז"ל (תנחומא) שסיבת מיתתה הי' כשהודיעה עקידת יצחק וכמעט שלא נשחט פרוחה נשמתה, וכפי זה מיתת שרה היתה מצד שמועת יצחק הוא שרמז באומרו ויהיו לשון צער שרמז אל האמור:

או ירצה לפי מאמרם ז"ל הנזכר שמתה על ידי בשורה רעה זה יגיד שאם לא היה המאורע עוד לה חיים, והוא אומרו ויהיו פי' הויה חדשה משונית מהקצבה שקצבת ימיה יותר הם ועל ידי מעשה הנזכר היו חיייה סך האמור בענין. ואומרו חיי שרה, כי הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים אותם:

ואומרו עוד שני חיי שרה לפי מה שפירשתי שאמר ויהיו להגיד שמתה מחמת צער יגיד הכתוב באומרו שני חיי וגו' פי' ששלמה שני חיייה שקצבו לה אלא שהיה זה סיבה שמתה על ידה, ולמה שפירשתי שעל ידי סיבת הבשורה עלו לה חיייה פחות ממה שהיו יכוין להודיע משפט החסד אשר ישפוט הקב"ה לידידיו, כי כל צדיק שלא השלים ימיו לסיבה ידועה לא יגרע ה' מצדיק מה שהיה מרויח אלו חי שניו שלמים וישלים לו שכרו על השנים שלא פעל בהם דבר (תנחומא תשא ג), כי יאמר אליו אלו הייתי חי תאותי היתה לסגל דבר טוב, והוא אומרו שני חיי שרה, כיוון אל השאר שכל שנותיה היו חיים ממנה והאירו מכבודה:

עוד יתבאר הכתוב על זה הדרך ויהיו חיי שרה פי' בצער היו חיי שרה מאה שנה, כי בכולן היתה בצער, עד תשעים שנה והיא בחבלי לידה שלא ילדה לאברהם, וצא ולמד מה שאמרה רחל (ל' א') הבה לי בנים ואם אין מתה וגו', ומצ' עד מאה בקרוב שהיה ישמעאל רודף את יצחק להורגו כמאמרם ז"ל (ב"ר פנ"ג) והיתה מצטערת על הדבר הרי מאה שנה, ועשרים שנה ושבע שנים לאלה יחשבו שני חיי שרה כי אז בטחה בבנה כי כבר גרש אברהם את ישמעאל:

{ב} ותמת שרה. רמז הכתוב באומרו בקרית ארבע לומר כי ח"ו לא יתייחס המיתה לצדיקים אלא שקרית ארבע פי' עיר שהיתה בנויה מד' יסודות נפרדה היא ונסעה מהם. ואומרו היא חברון פי' שהגם שמתה היא משפעת בהם בחינת החיבור כי הצדיקים הגם שימותו הגוף אינו מושלל מהחיים כי צדיקים במיתתם קרויים חיים, וצא ולמד (שבת קנב:) ממעשה דרב אחאי בר יאשיה. והטעם הוא כי בהיותם בעולם הזה מהפכים בחינת החומר שביסודות לבחינת הרוחניות הקדוש שבנפש באמצעות מעשים טובים והפלגת התורה שמשתדלים בעולם הזה, ולהשכילך בדבר צא ולמד מה שכתב רמב"ם פ"ד מהלכות יסודי התורה דין ה' שישתנה היסוד ליסוד חבירו הקרוב אליו ויהפך העפר למים, וכמו כן ימצא שבאמצעות דביקות האדם בקונו יתהפכו היסודות כולם ליסוד האש ויסוד האש ליסוד אש הנשמה והבן. ואומרו בארץ כנען כי העולם הזה יקרא ארץ כנען (זהר ח"א פ). הוא יצר הרע ובאמצעות התעצמות כנגדו ישיג האדם להפליא לעשות בקדושה ובהשגה:

לספוד לשרה ולבכותה. פירוש לשרה שמתה מן העולם ולבכותה לצד מה שנחסר בהעדרה. או יאמר בהפך לשרה לצדקותה ומה שנחסר בהעדרה, ולבכותה לצד מה שנוגע לה שטעמה כוס המות ויערב שמשה:

{ג} מעל פני מתו על דרך אומרם ז"ל (שבת קנב:) שקודם שיסתם הגולל נפש אדם רואה ויודעת כל מה שלפניה עוד מכאן שמשכיבין המת על גבו (ב"ב עד.):

וידבר אל בני חת לאמר. ירצה כי לצד שהוא שאל תנו לי אחוזת וגו' שנראה מדבריו שמתרצה הוא בכל מקום שיתנו לו, לזה אמר הכתוב לאמר פי' לא זה הוא תכלית הדיבור אלא הכנה לאמר מבוקשו כי הוא זה שדה עפרון:

עוד ירצה לתת טעם למה הוצרך אברהם לדבר אל בני חת, גם להאריך כל האמור בענין, וכי מי שהיה צריך לקנות אחוזת קבר או שדה אחד לחורשו או לנוטעו יהיה צריך להרעים תבל ויושביה, לזה גמר

אומר **לאמר** פי' לא לצורך ד' אמות קרקע לקבור שרה הוצרך לדבר ליושבי ארץ אלא לאמר האמור בענין שקנה מערת המכפלה אשר אין ערוך אליה, ולזה הוצרך לדבר לכולן ולכל ההמצאות כדי שיועיל קנייתה כפי הדין:

עוד ירצה להסיר תרעומת גדולה מעל אברהם והוא איך ישאל מתנת חנם ויאמר תנו לי אחוזה, לזה הקדים ואמר **לאמר** פירוש לבבו לא כן יחשוב אלא מפיו אמר הדברים ודעתו לבא בטענה כאשר אבאר בסמוך:

ד **גר ותושב וגו'**. טעם טענתו גר ותושב, על פי מה שכתב רמב"ם בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה וז"ל יכול ליתן מתנת חנם לגר תושב שאתה מצווה להחיותו דכתיב (ויקרא כ"ג ד') גר ותושב וחי עמך ע"כ. ויש לך לדעת כי כל תורתנו הקדושה היא שכליית ובפרט בענייני ההנהגה הארצית וכמו שאנו מתנהגים בגר היושב עמנו כמו כן יתחייב שכליות יושבי הארץ להנהיג ביניהם להחיות אדם שהוא גר ותושב עמהם ולתת לו מתנת חנם והיא טענת אברהם **גר ותושב אנכי תנו לי**, ודקדק לומר **גר** ולא הספיק לומר תושב, המכוון לומר שהגם שאני גר ואיני מכם אף על פי כן הריני תושב. עוד טעם אומר **גר** כי חש לומר על עצמו תושב בעולם הזה והוא הפך מדת הצדיקים לזה הקדים לומר גר:

ואקברה וגו'. פירוש שלא יעכבוהו. עוד נתכוין לומר להיות שעתיד הוא לגלות דעתו כי חפץ בשדה עפרון ונותן בה ממון, עתה יאמרו מה ראה אברהם לתת כולי האי בסדנא דארעא הלא דבר הוא ודאי שראה בו דבר גדול שישוה בכפלי כפלים, לזה הקדים לומר ואקברה מתי לקבורו **מלפני** פי' זה הוא שמכריחו שלא לחוש על ממון, ואם לא היה מתו לפניו לא היה קונה דבר, ומעתה הגם שיקנה שדה עפרון בכל ממון שבעולם יתלו שהוא מקום מובחר לקבורה ולהם אין בכך כלום:

ה **וענו וגו' לאמר לו**. פי' לצד כי לא רבים ידברו לזה אמר לאמר לו כי אחד יאמר אליו בעד כולם:

עוד נתכוון לומר שלא הסכימו ביניהם על הדבר האמור בתשובתם אלא לאמר לו וכמו שגילה סופם על תחילתם בכסף מלא:

ו **שמענו וגו'**. פירוש קבל דברינו שאנו אומרים לך לעשות, והוא שאתה תבחר הקבר המובחר שבקברים וקבור מתך, ואינך צריך לשאול רשות לומר מקום פלוני אני חפץ ולא לתת שויו, והטעם הוא **איש ממנו את קברו לא יכלה וגו'** והרי נתינת רשות מעתה נתונה לך, וטעמם כדי שלא יתעכב מתו לפניו כמו שבא בטענתו. ואמרו **נשיא וגו'** יתבאר בסמוך:

אדני. פי' אדון ואינו כינוי ליחיד וכמו אדני צדק שביהושע (י):

ז **ויקם וגו' וישתחו וגו'**. גילה להם היפך דבריהם אליו כי אינו מחזיק עצמו נשיא להם אלא בגדר שהם בכבוד למעלה ממנו:

ח **וידבר וגו' אם יש את נפשכם וגו'**. יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ב"ב לו.) וז"ל הני בי ריש גלותא לא מחזקי בן וכו', ואמרו הטעם כי לצד שהם תקיפים הגם שהחזיקו בארץ לא תועיל להם החזקה בקרקע ומוציאין אותה מידם:

והנה בתשובת בני חת אמרו **נשיא אלהים וגו' איש ממנו את קברו לא יכלה וגו'**, יש בדבריהם ב' דרכים, הא' הוא כי הוא גדול עד מאוד ותקיף יעשה חפצו ורצונו כי אין מוחה בידו לצד היכולת, וכפי זה אין לו דין חזקה בקבר ולכשתשיג ידם יפנו המת מקבורו, וזה יגיד כי אינם חפצים שיקבור מתו מלפניו זולת אם יעשה בזרוע והרי הוא מותרה ועומד. ודרך הב' הוא על זה הדרך **נשיא אלהים וגו'** פי' אין לך לחוש לחששת דין דבי ריש גלותא שאין חזקתם חזקה כי הנידון אינו דומה כי טעם דבי ריש גלותא הוא לצד שנחשדים הם על הגזל והחמם אבל אתה נשיא אלהים פי' גדולתך היא לצד מעלת צדקתך ונקיות כפיך ואין לחוש לזה וחזקתך חזקה שאין כנגדה טענה. ואולי כי לזה נתכוונו באומרם **שמענו** פירוש הבה דברינו להיכן נוטים, לזה אמר **אם יש את נפשכם וגו'** אם כוונתכם היא במשמעות דבריהם שאתם חפצים לקבור וגו' שמעוני והיו אתם סרסורים ביני ובין עפרון וגו' אבל זולת זה יכרע הדבר שפירוש דבריהם הוא כפירוש הראשון ואין רצונם לקבור וכו':

טו **ויתן לי וגו'**. דקדק לומר לשון מתנה הגם שנטל ממנו דמים כאומרו בכסף מלא, גם דקדק לומר **בתוככם**. הנה נתחכם אברהם לקנות המערה בסדר שאין אחריו ערעור ולהיות שרז"ל אמרו (זהר ח"א קכח) שעפרון מימיו לא ראה במערה זולת החשך והבהלה ואם כן יכול הוא לבא בטענה כשידע שהמערה יקרת הערך ואפילו לעולם חוזר הוא ואין זכות המערה מתקיים ביד אברהם לעולם. והגם שאין אונאה לקרקעות, חש אברהם לסברת הירושלמי שכתבו התוספות (קידושין מ"ב:) שיש להם אונאה בחצי דמיהם ודוקא אונאת שתות אין להם:

עוד יש לחוש שמא יערערו אחר המכר מדין המצר או שיצא אחר כך שטר שעבוד על הקרקע ההוא ויטרפוהו מיד אברהם לזה נתחכם לתקן כל זה ואמר לשון מתנה ומכר, הכוונה בזה שיעשה אופן שיש בו שניהם והוא החליפין שיש בו מכר ויש בו מתנה שיכול להחליף מחט בגמל ואין בהם אונאה בשום אופן. ודין חליפין ישנו בקרקע ובמטלטלין אבל לא במטבעות, לזה אמרו ז"ל בבכורות ז"ל (ג.) אמר רבי חנינא כל שקל שכתוב בתורה סלעים וכו' חוץ משקלים האמורים בעפרון שהם קנטרין עובר לסוחר פרקמטיא נפקת וכו' עכ"ל. ומעתה לא נשאר מקום לעפרון לבא בטענה. ולחששת מצר גם לחששת שעבוד עשה כל בני העיר סרסורים בדבר וממילא בטלו טענת בר מצרא, גם נתגלה כי לא היה עליה שעבוד שהיה הדבר באזני כל באי שער עירו. ואומרו **לאחוזת קבר**, להיות שלא בקש ממנו אלא המערה אבל השדה עודנו עומד לזכות עפרון יש מקום לומר אליו אחרי כן שלא יחפוץ בדריסת הרגל שיעברו עליו לקבור מתים והוא לא מכרו אלא לקבור שרה ואין דריסת רגל בשדהו עוד, לזה אמר **לאחוזת קבר**:

יא **לא אדוני**. פירוש לא תקח המערה לבד אלא גם השדה כבר נתתי פי' כבר גמרתי בדעתי ליתן, וטעמו לא יהיה השדה ראוי לדבר מה אחר שהמערה היא לבית הקברות, ועל זה דקדק לומר שמעני פי' שיבין דבריו וטעמו:

והמערה וגו'. פי' כבר בשליחות הראשונה כשענוהו בני חת ואמרו (פסוק ו) איש ממנו את קברו לא יכלה וגו' לך נתתה וטעם שחזר פעם ב' לומר **לעניי** וגו' לומר שלא נשאר שום מיחוש מטענת דין בר מצרא שחש אליו אברהם בתחלת דבריו שאמר (ח) ופגעו לי וגו':

יג **וידבר וגו'**. לאמר אך וגו'. פי' שימעט בריבוי דברים:

נתתי כסף וגו'. פי' אם הוא גמר ליתן לו השדה בתורת מתנה גם הוא גמר לתת לו הכסף בתורת מתנה קח ממני ואז אקבל מתנתך ואקברה את וגו':

יט (יט~כ) **ואחרי כן וגו' ויקם וגו'**. צריך לדעת למה הוצרך לומר ואחרי כן כי מובן הוא מסדרם של דברים שאחרי כן הוא שקבר. עוד למה הוצרך לומר פעם ב' ויקם השדה. אכן הכתוב יכוון להודיע כי היתה הקניה ככל משפטי הקנין והוא אומרו **ואחרי כן** פירוש אחר ששקל אברהם לעפרון דמי המערה בזה סלק עפרון זכותו מעל הקרקע כמו שכתב רמב"ם פ"א מהלכות זכיה ומתנה ז"ל שהגוי מעת שלקח הדמים סלק זכותו וישראל לא קנה עד שיגיע שטר לידו ונמצאו נכסים אלו כנכסי מדבר שכל המחזיק בהם זכה ע"כ. הרי שיועיל נתינת הממון שלא נשאר לגוי זכות בה, ולזה תועיל לגמור הקניה ביד אברהם באמצעות החזקה שהחזיק בה במה שקבר בה את שרה אבל אם היה קובר את שרה קודם הגם שהיה נותן אחר כך כסף השדה לא היה זוכה בנתינת הכסף לבדה כנזכר בלא חזקה:

ונשאר לדעת אם חזקה זו שמה חזקה בקרקע הגוי, והנה כתב רמב"ם בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה ז"ל אבל בנכסי הפקר או הגר אפילו אכל פירות כמה שנים לא קנה לא אילן ולא קרקע עד שיעשה מעשה בגוף הארץ וכו' כיצד המוצא פלטריין בנכסי הגר או הפקר וסייד בהם או כייר גבוה אמה או יותר קנה וכו' המציע מצעות קנה וכו' היה לוקח עפר ממקום גבוה למקום נמוך הרי זה מתקן הארץ ראינוהו שהיה משליך העפר בלא הקפדה הרי זה בחזקת שאינו מכין אלא להשוות מקום לדייש ולא קנה ע"כ. וכתב המגיד משנה המציע מצעות פירוש לישב עליהם והרי נהנה מגוף הקרקע. פי' אחר המציע מצעות שייפה הקרקע בהצעתם כסיווד וכיור וכו' וזה עיקר. ולזה הסכים הרב אבן מיגאש ז"ל ע"כ. והנה בשלמא לפי' ראשון של המגיד שכל שנהנה מגוף הארץ נקראת חזקה במציאות הפקר נאמר שגם במציאות שלפנינו כיון שקבר בגוף הארץ את שרה אשתו חשוב נהנה מגוף הארץ וקנאה, אלא לסברת הרב אבן מיגאש שאינה חזקה זולת אם יעשה תיקון בגוף הארץ כסיווד וכיור אם כן קבורת שרה לא תועיל לענין חזקה ובמה קנה אברהם. ואפשר כי כשבניין הקבר ובפרט בנין הקברות הקדומים שהיו בונין כוכין ומן הסתם הם מסיידים ומכיריים ובזה תהיה החזקה. ומעתה יתיישב טעם שחזר הכתוב לומר פעם ב' **ויקם השדה** לומר כי אחר שקבר אברהם וגו' בזה הושלמה הקימה של

השדה לאברהם וזולת זה הגם שבערך עפרון נחתמה גזירתו שסלק זכותו אבל עדיין אינו נקרא של אברהם כפי הדין כנזכר ואחר שקבר וכו' ויקם וגו':

בראשית פרק-כד

א **ואברהם זקן וגו'**. פירוש לצד שראה עצמו זקן וגם ראה כי הגדיל ה' להטיב עמו בכל טוב חש על העבד המושל בכל ורואה נכסים מרובים והאיש אדוני הכל זקן יחשוב מחשבות להשיא בתו ליצחק כי יתן בטוב עינו, לזה אמר לו **שים נא ידך** וגו' נתחכם להשביעו בדרך כלל על הכנעני ואזניו תשמענה דבר כי הקול לו קול אליו שיבטל דעתו כי הוא ארור כנען כפי דבריהם ז"ל (ב"ר פנ"ט) ויצחק ברוך:

ג **אשר אנכי יושב בקרבו**. גילה דעתו אברהם טעם שהוצרך להשביעו ולא הועיל טעם שזה ברוך והוא ארור, כי העבד חשב מחשבות שהגם שכנען ארור כבר יצא מארור מטעם שאמר הכתוב והיה ברכה פירוש שכל משפחה שהיה אברהם בתוכה תהיה מבורכת, גם אומרו ונברכו בך וגו', לזה אמר **אשר אנכי וגו'** פי' הגם שאני יושב בקרבו ונברכו בי עם כל זה אין דבר זה מוציא לך ארור מקללתו. גם נתכוין לבל יאמר לצד שהיה מתגורר עמהם שלא יריעו בשכונתו יתחתן בהם, לזה אמר אשר אנכי יושב בקרבו אף על פי כן לא תועיל טענה זו להתחתן עמהם:

ד **כי אל ארצי וגו'**. גם זו בכלל השבועה שיקח לו אשה ממולדתו, ולזה תמצא כי תכף ומיד לקח הגמלים וילך ארם נהרים:

ח **ונקית משבועתי זאת**. פירוש מקיחת אשה לבנו מאת מולדתו אבל משבועת קיחת בת כנען במקומה עומדת שהוא דבר התלוי בידו:

רק את בני וגו'. לא השביעו על דבר זה ואין זה אלא תשובה לאומרו ההשב אשיב וגו':

ט **וישבע לו על הדבר**. פי' על בת כנען בהחלט ועל ארץ מולדתו אם תרצה לבא עמו:

י **עשרה גמלים מגמלי**. פי' טעם קחתו עשרה, כי בערך גמלי אדוניו כלוקח אחד היו, וזולת זה היה מספיק באחד:

עוד ירצה שלקח י' גמלים פי' הרבה על דרך אומרו (ש"א, א) טוב לך מעשרה בנים. ואומר **מגמלי אדוניו** פי' מהמיוחדים לצורכו המובחרים אצלו כדי שיטענו הרבה ובא לשלול שאר הגמלים שהיו לאברהם מכלל הנכסים.

ואומרו **וכל טוב** פירוש כל מובחר שבקנייני אדונו זהב ואבנים טובות ומרגליות. והטעם אם לא תרצה לבא אחריו יראה בית נכותו. גם לאם יתחייב במוהר יראה כי יש ממה להרבות מוהר ומתן. ואומרו **בידו** פירוש שבידו:

יב **ויאמר ה' וגו' הקרה וגו'**. בטוח היה אליעזר באדונו שתפלתו מקובלת אשר התפלל הוא ישלח מלאכו וגו' והוסיף הוא להתפלל שיהיה הוא ראוי ליעשות הדבר על ידו, כי ימצא לפעמים שתהיה מניעה לקיים דברי התפלה מצד האמצעי, לזה התפלל לאלהי אדונו שיקרה לפניו:

וטעם שהוצרך לעשות סדר זה, כי חש לבל יטעוהו משפחת אברהם כשידעו כי הוא מצווה ועומד לקחת בת מהם יתנו לו שפחה משפחותם אשר אתם בבית ויאמרו כי היא מזרעם לזה נתחכם ועשה כסדר זה בהבחנה מובהקת שהיא הותרנות המופלאה שנותנת יותר ממה ששאל ממנה. גם בזה ידע אותה ידיעה צודקת כי היא מבית אברהם שהשיחה לפי תומה מבלי דעת דבר ממנו כי אותה יבקש ופתח דבריה האירו באומרה (פסוק כ"ד) בת בתואל וגו':

טו **טרם כלה לדבר**. פירוש בעודו אומר עם אדוני והנה רבקה, והוא פרק בא סימן כי היא זאת שראויה להיות עם אדונו:

רבקה יוצאת. פי' מסובבת יציאה מהזולת לצד תפלת אליעזר עשה ה' שתצא באותו רגע לא קודם ולא אחר כדי שלא ישל באשה אחרת כי היא זאת אשר יולדה לבתואל וגו' היא בת זוגו של יצחק, וכמו שפירשתי בפרשת וירא בפסוק (כ"ב כ') ויהי אחרי וגו' ויגד לאברהם וגו':

יז} הגמיאיני נא וגו'. הנה המעיט ממה שהתנה לשאול, כי הוא אמר ואומר אליה הטי נא כדך ואשתה ועתה אמר הגמיאיני פי' לשון גמיעה, גם אמר מעט, גם לא אמר שתטה היא כדה להשקותו כאשר התנה. טעמו הוא על פי דבריהם ז"ל (ב"ר פ"ס) שראה שעלו המים לקראתה וסימן זה הוא מובהק שאינו מצוי בבנות הכנעני כי אם בזרע ברוך וקדוש כאברהם, גם מזלו הראהו כי היא זאת, לזה היה ירא על התנאים שהתנה שמא לא תקיים אותם ונמצא הוא מפסיד מבוקשו על ידי תנאו, לזה היה ממעיט בכל האפשריות בתנאיו כדי שיהיה נקל בעיניה לעשותם:

יח} ותאמר שתה וגו'. פירוש כנגד שאמרת גמיעה מעט שתה כחפצך. ולא שישתה הוא בידו אלא היא תטרח במצוה להשקות צמא למים, ותמהר ותורד כדה על ידה כדי שלא יטרח הוא בשאת הכד לשתות, ואמרו ותשקהו פירוש מלבד שלא טרח לשאת הכד עוד לה שהיתה טורחת לקרב לפיו המים שלא יצטרך הוא אפי' להטות הכלי:

וטעם שלא אמרה תכף ומיד גם לגמליך וגו' לתוספת וותרנות נתכוונה הצדקת, שאם היתה מקדמת לומר גם לגמליך וגו' קודם שישתה הוא יש מקום לו למחר להקל טורחה כיון שעוד לה טרחת הגמלים מה שאין כן קודם שתודיעהו יחשוב כי הוא זה כל הטורח וישתה כחפצו לאט לאט ואחר ששתה תיכף אמרה גם לגמליך וגו':

יט} ותכל להשקותו. היה צריך לומר ויכל לשתות, נתכוון לומר שהיתה היא מקרבת לו המים לשתות עד סוף השתיה ולא היה צריך הוא לטרוח בהטיית מים אליו:

עוד אפשר שחששה עליו לצד שהיה עייף בדרך והפלגת השתיה תזיק והיא הצדקת שערה בדעתה שיעור שיספיק לשתיתו ולא רצתה להוסיף לו לבל יסתכן כי העייף לא ישער בשתייתו בעת צמאונו, וכדי שלא יחשוב כי לצד המעטת הטורח נתכוונה לזה אמרה אליו **גם לגמליך** וגו' עד אם כלו ולא אתנהג עמהם בהשערת ההסתפקות הא למדת כי לצד רחמנות ואהבה נתכוונה אליו כטעם הנזכר:

עוד יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ברכות מ.) בפסוק (דברים יא טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך וגו' שצריך אדם להקדים לתת מזון לבהמתו ואח"כ את עצמו. ויש לך לדעת כי דוקא דאין כאן סכנה או צער אבל בסכנה או בשיש צער קודם יש לחוש לצערך ואחר כך בהמתו, ולזה כששאל האיש הגמיאיני מעט הרגישה הצדקת כי צמא למים היה ומצטער היה לזה אמרה לו שתה וכשנתנה לו שיעור ששערה כי ודאי אין כאן חשש לצער הצמא ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאל כי בגדר זה שאינך מצטער אותם צריך להקדים, והוא שסמך הכתוב לומר ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך וגו'. ואומר **עד אם כלו** פי' לא אשער להם כפי האומדנא אלא אשאל וידע עד שאראה שמים לפנייהם ואינם שותים וזה לך האות כי כלו לשתות:

כא} והאיש משתאה לה מחריש. פי' להיות שראה הצלחת דרכו ויותר ממה שאמר בתנאו אמרה הצדקת היתה נפשו מקשקשת לומר אליה מה שאמר בסמוך כי כבר נשלם תנאי שאמר ואמרה וגם לגמליך אשאל (כ"ד מ"ד) הנה היא אמרה וגם וגו' וקיימה דבריה דכתיב (שם כ') ותשאב לכל גמליו ולא היה צריך להמתין עד שיכלו הגמלים לשתות שלא היה זה מהתנאי והיה משתיק עצמו מדבר עד שידע מה שאמרה להשקות גמליו עד שיכלו לשתות, והגם שאין דבר זה מהתנאי לצד דבריה נולד לו בה ספק שמא היא מהאומרים הרבה ועושים מעט עד שראה שיכלו הגמלים וגו' תכף נתן הצמידים וגו':

כב} על ידיה. פי' שהלמוה כאילו נעשו כשיעור זה. ועשה הדבר לצד הצדיקו בהשגחת ה' עליו וסימנים המצדיקים שראו עיניו:

כג} בת מי את הגידי וגו'. סמך ב' השאלות, להגיד כי לא נסתפק אם היא מבני משפחת אברהם, שאם היה מסופק לא היה לו לשאול היש מקום עד שידע אם דרך נכון לפניו, אלא ודאי שהאמין בה' כי הצליח דרכו, ומה ששאל בת מי את הוא מה שם אביה וגו' וקודם שתשיב אמר היש בית אביך וגו' כי לא ישתנה דבר זה בהגדת בת מי וגו' והבן:

כד בת בתואל אשר ילדה וגו'. פי' שאביה מבני הגבירה ולא מפלגש:

כט ולרבקה אח ושמו לבן וגו'. לדבריהם ז"ל (במד"ר י') שאמרו כי הצדיקים שמם קודם להם דכתיב (רות ב א) ושמו בועז, ושם האיש אלימלך (שם א' ב'), אבל הרשעים הם קודמים לשמם דכתיב (שמואל א כ"ה) נבל שמו וגו' אם כן למה לקח הכתוב סדר הצדיקים בלבן הרשע. ולתת טעם לדבר יש להעיר בכתוב אומרו **וירץ** למה רץ, ורז"ל (ילקוט קט) אמרו לפי שראה הנזם וכו' נתן עיניו בממון. ועדיין קשה אם כן היה לו להקדים לומר ויהי כראות וגו' וירץ וגו'. גם בזה לא היה צריך לכתוב ב' פעמים אל האיש החוצה אל העין:

אכ הכוונה היא כי זה האיש לבן חרד לקראת האיש בידעו מה שעבר בינו ובין רבקה מהדברים ומקרוב הדעת והוא איש נכרי הרי זה מגיד כי דברים בגו ולזה לבש קנאה ורץ לקראתו לפגוע בו בקנאתו את קנאת אחותו ולצד בחינת מעשה זה ייחס ה' אותו ייחוסין של צדיקים ואמר **ושמו לבן** כי מעשה צדיקים עשה בזה ואין הקב"ה מקפח שכר בריה. ואמרו **ויהי כראות** וגו' יגיד כי מה שקדם היה קודם כראות הצמידים וקודם שמעו דברי אחותו סדרן של מעשים חשדו לאליעזר בדבר מכוער אבל כראות הנזם וגו' וכשמעו וגו' ככה דבר אלי האיש שב אפו. ואף על פי כן מודיע הכתוב שיצא לקראת האיש לא להרע אלא אדרבה להאכסינו ולהחזיק לו טובה ובזה נתיישבו:

לז ויבא אל וגו' והנה עומד על וגו'. צריך לדעת מה בא ללמדנו באומרו **והנה עומד** וגו' ועל פי דברי רז"ל (ילקוט שם) שאמרו כי הכיר אליעזר במרוצתו של לבן לרעה והזכיר שם המפורש והעמיד הגמלים באויר על העין, והוא אומר **הגמלים על העין** והוא עמד על הגמלים דכתיב והנה עומד וגו' וממקום גבוה קרא לו לבן והוא אומר בא ברוך ה' ואחר שבא ממקום גבוה דבר אליו למה תעמוד בחוץ. ובזה לא קשה למה הקדים לומר בא וגו' ואחר כך אמר למה תעמוד וגו' כי מהראוי שיאמר למה תעמוד ואחר כך יאמר בא וגו':

עוד ירצה על זה הדרך **והנה עומד** וגו' שהגם ששאל שאל האיש את רבקה היש בית אביך מקום וגו' ואמרה גם תבן וגו' גם מקום וגו' אף על פי כן לא מפני זה נטה אחריה ללכת בית אביה אלא עמד במקומו על העין:

ואמרו בא ברוך וגו' ואחר כך אמר למה וגו' נתכוון לומר לו כי מה שמזמנו לבא אצלו לא להאכסינו בביתו אלא שלא יעמוד בחוץ אבל לעולם צורכו על עצמו כי עיני רשעים תכלינה:

מה אני טרם וגו' לדבר אל לבי. שלל כי לא שמעתו אוזן, לחוש לנערה שתעשה לצד מה ששמעה:

מז ואשאל אותה ואשים וגו'. שינה לחששת רמאותם כי יאמרו שנתן החפצים קודם לצד מה ששמשתו, והם נוגעים לאביה, לזה הקדים כי לא נתן אלא אחר שידע היותה בת בתואל שראויה ליצחק נתן לה בחזקת תכשיטי כלה לחתן ואין לאביה זכות בהם:

סו את היי לאלפי רבבה וגו'. טעם אומרו **את** פי' אחר שנתבשר אברהם שאלפי רבבה יצאו מיצחק יהי רצון שיצאו ממך ויותר היה טוב להם שלא יהיה הדבר ולא יקום והבן כי כל חלק הרע ישנא חלק הטוב ולו יהיה בנו ובתו:

בראשית פרק-כה

ז ולבני הפילגשים וגו'. ולישמעאל לא אמר הכתוב שנתן לו מתנות ושלחו כי לפי מה שכתבנו (לעיל ט"ז ה') כי ישמעאל משפט קנייה יש בו ליצחק משולח ועומד הוא. ויש יום לאל איום משפט יעשה ויכיר נקנה לקוניו:

זז ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי. דקדק לומר [אשר] חי על פי דבריהם ז"ל (ב"ר פס"ג) שאמרו כי חסרו לו ה' שנים קודם יום שבו עשה עשו ה' עבירות, ולזה אמר **אשר חי** פי' לא שנים שקצבו לו כי יותר היו אלא אלה הם מה שחי: